

УДК 340.15.047:349.4(477.83/.86)»17/19»

РЕФОРМИ ЙОСИФА II В АВСТРІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ ТА ЇХНЄ ПОШИРЕННЯ У ГАЛИЧИНІ (1780–1790 рр.)

П. Едер

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна*

Проаналізовано реформи австрійського імператора Йосифа II в Австрійській імперії та їхнє поширення у Галичині (1780–1790 рр.). Значну увагу зосереджено на характеристиці реформ державного управління, судочинства, релігійній, освітній, аграрній реформах тощо. Особливий інтерес становить аналіз та оцінка реформ судоустрою у судочинстві в Австрійській імперії та їхнє поширення у Галичині.

Ключові слова: реформа державного управління, судоустрій, судочинство, місцеве самоврядування.

У сучасних умовах в Україні відбувається реформування всіх сфер суспільного життя. Важливо за таких умов враховувати історичний як міжнародний, так і національний правовий досвід. Особливий інтерес для нас становить історико-правовий аналіз державних реформ в Австрійській монархії у другій половині XVIII ст., які були чинними і на українських землях (Галичина, Буковина і Закарпаття).

У другій половині XVIII ст. розпочався новий період у житті західноукраїнських земель. У цей час карта Європи була знову змінена відповідно до геополітичних інтересів тогочасних провідних держав. Як відомо, внаслідок першого (1772) і третього (1795) поділів Речі Посполитої до складу багатонаціональної Австрійської імперії відійшла вся територія Руського воєводства (без Холмської землі), яка в історико-правовій літературі більше відома як Галичина. Унаслідок війни з Туреччиною 1774–1775 рр. Австрія приєднала до своїх володінь ще й Буковину (без Хотинської землі). Під владою цієї імперії у складі Угорського королівства ще з XVI ст. перебувало Закарпаття. Отже, «клаптикова» імперія Габсбургів наприкінці XVIII ст. стала володаркою значної частини українських земель площею 70 тис. км² з населенням 3,5 млн осіб, з яких 2,4 млн були українцями.

Українську Галичину та південно-східні регіони Польщі австрійський уряд виділив в окремий коронний край – «Королівство Галиції та Лодомерії» з центром у Львові (назва взята з давнього титулу угорських королів, які у XIV ст. недовго володіли землями Галицько-Волинської держави – rex Galiciae et Lodomeriae). У цій адміністративній одиниці штучно об'єднали етнічні українські землі з частиною польських. Умовною межею між українською (східною) та польською (західною) частинами Галичини стала р. Сян. Адміністративно Королівство Галиції та Лодомерії поділялося на 19 округів, 12 з яких становили українську Східну Галичину. У 1786 р. на правах окремого округу до Галичини було приєднано Буковину з центром у Чернівцях. У 1795–1809 рр. також була приєднана Холмщина. Закарпаття, як і раніше, залишалося в складі Пожонського (Братиславського) намісництва як частині Угорщини. Фактичним керівником коронного краю Галичини і Лодомерії вважався губернатор, його призначав австрійський імператор і наділяв широкими повноваженнями. При губернаторові було губернське правління, що поділялося на департаменти, які відали окремими галузевими управліннями. З 1772 р. до 1849 р. у

Галичині змінилося 14 губернаторів. Територія Галичини у межах колишніх польських воєводств спочатку була поділена на 6 циркулів, що поділялися на 18 дистриктів. У 1782 р. поділ на дистрикти ліквідували, залишивши поділ на 18 циркулів, які називалися також округами. З 1786 р. до 1849 р. до складу Галичини як 19 циркул входила Буковина. Циркули очолювали окружні старости. До їхньої компетенції належали всі адміністративні та поліційні справи, нагляд за торгівлею, промисловістю, призов на військову службу. В 1775 р. у Львові було створено Галицький становий сейм з обмеженою компетенцією. Фактично цей сейм було організовано у 1782 р. як дорадчий орган при губернаторові. На місцях адміністративна й судова влада належала війтові, а декількома навколишніми сільськими громадами управляв мандатор. Містами керували магістрати, до складу яких входили вїйт, бургомістр, райці (радники) і лавники (засідателі). Територія Закарпатської України, як і угорські етнічні землі, поділялася на жупи (комітети), які склалися з доміній. Усі адміністративні органи влади на Закарпатті підпорядковувалися Пожонському (Братиславському) намісницькому управлінню. Як бачимо, перебування українських земель навіть у складі однієї австрійської держави залишало західноукраїнські землі адміністративно й територіально розмежованими.

Приєднання західноукраїнських земель до складу Австрійської імперії збіглося у часі з першою хвилею модернізаційних реформ у цій державі, які в 70–80 рр. XVIII ст. почала здійснювати австрійська правителька Марія-Терезія (1740–1780), а після її смерті продовжив син Йосиф II (1780–1790). Імператор Йосиф II з 1765 р. правив разом з Марією-Терезією, а з 1780 р. – самостійно. На роки їхнього правління припадає остаточне оформлення й розквіт австрійського абсолютизму. Унаслідок цієї політики в другій половині XVIII ст. в Австрії у системі управління відбулися суттєві зміни. Діяльність правителів стала прогресивнішою і раціональнішою. Одним з важливих обґрунтувань для будь-яких нововведень тепер вважалась їхня користь для держави і населення. Реформи Марії-Терезії та Йосифа II були спрямовані на спрощення системи управління, а відтак, її централізацію, осучаснення аграрних відносин, обмеження міського самоврядування й цехових привілеїв, удосконалення системи освіти, запровадження єдиного кримінального кодексу, звуження впливу церкви та ін. За допомогою реформ Марії-Терезії вдалося: уніфікувати судову систему; створити постійну армію; запровадити загальну військову повинність; установити військовий прибуток; скасувати внутрішні митні кордони і збори; створити бюрократичний апарат; упорядкувати системи обліку й контролю; провести перший перепис населення і земельних угідь; скоротити панщину з 5–6 до 3 днів на тиждень (законами 1771 і 1775 рр.); звзвити юрисдикцію поміщиків над селянами; надати дозвіл селянам викуповувати права на спадкове володіння земельними наділами; підпорядковувати церкву державі; зрівняти усі релігійні конфесії у правах; надати право всім жителям краю здобувати освіту, а в початковій школі дозволено навчатися рідною мовою; відкрити широку мережу світських шкіл державним коштом.

Реформаторська політика Марії-Терезії дещо обмежила всевладдя поміщиків на західноукраїнських землях, забезпечила умови для підвищення матеріального й освітнього рівня місцевого греко-католицького та православного духовенства й селянства. У містах, містечках і селах була створена мережа шкіл (однокласні – «парафіяльні» з навчанням рідною мовою, трикласні – «тривіальні», чотирикласні – «нормальні» з навчанням німецькою мовою). У 1774 р. для греко-католиків заснована духовна семінарія у Відні при церкві св. Варвари (так званий Барбареум), заборонено поміщикам вимагати від священників і дяків виконання панщини.

Реформи Йосифа II продовжили перетворення Марії-Терезії, проте зміни стали радикальнішими і практичнішими. Своїми соціальними перетвореннями (відкриттям благодійних закладів, лікарень, притулків для глухонімих) і покращенням становища селян (скасування панщини і кріпосного права) він вніс значний внесок у модернізацію Габсбурзької монархії. Його стиль управління суттєво відрізнявся від стилю його попередників. Під час довгих подорожей (здійснюваних більшу частину під іменем Фальнекштайн) він знайомився зі своєю країною, її проблемами, потребами і можливостями, а в інших країнах відвідував установи, які могли слугувати зразком для його володінь [1, с. 204].

Продовжуючи справу Марії-Терезії щодо централізації держави, Йосиф II 1782 р. ліквідував придвірну канцелярію й окремі фінансові центральні органи. Замість них утворено Об'єднану придвірну палату (Vereinigte Hofstelle), що стала єдиним центром адміністративно-політичного і фінансового управління. Він спробував домогтися поєднання старої територіальної системи управління за групами провінцій з новими, сучасними галузевими структурами. Як наслідок, відбулися зміни у системі органів державного управління. Було створено п'ять центральних установ: Об'єднану придвірну палату, Канцелярію Державної ради, Фамільну і Придвірну канцелярію, Придвірну військову раду, Вище юридичне відомство. Згодом утворено й інші, а також спеціалізовані органи управління: Міністерство поліції (Polizeiministerium), потім реформоване в Придвірну палату поліції і цензури (Polizei-und Censurhofstelle); Придвірну комісію церковних і віросповідальних справ; Придвірну кваліфікаційну комісію, Придвірну санітарну депутацію. Для фінансових справ знову створено окремі органи: Міністеріальну банківську депутацію та Банківську придвірну палату. В 1816 р. їх об'єднано у Загальну фінансову придвірну палату, тобто створено єдиний фінансовий керівний орган на чолі з президентом. До складу уряду введено посаду міністра фінансів [2, с. 37].

Важливим органом загальнодержавного управління продовжувала залишатися Державна рада. Її компетенція поширювалась на всі землі Австрії, в тому числі Угорщину. Йосиф II доручив раді виконувати й представницькі функції у випадку відсутності в країні монарха. До складу ради входило три міністри з канцлером на чолі (він же очолював канцелярію ради) і три радники (1836 р. вона була перетворена у так звану Державну конференцію). Державна рада переважно виконувала при монархові дорадчі функції.

Відбулися реформи і в справі територіального поділу держави та середній ланці управління. Дрібніші землі (краї) Йосиф II об'єднав, незалежно від їхньої історичної своєрідності, у більші, наприклад, Моравію і Сілезію, Галичину й Буковину (1786 р.). Він рішуче виступив проти так званих земельних конституцій, далі обмежуючи самоврядування, зменшуючи компетенцію земельних сеймів (ландтагів), повністю ігноруючи їхні права у сфері фінансів (встановлення податків). Йосиф II свідомо відмовився від давньої чеської та угорської традиції коронуватися королем цих країн у їхніх столицях. Він наказав перевести корону св. Вацлава і корону св. Стефана та інші атрибути королівської влади до Відня.

У 1783 р. Йосиф II видав міську ординацію, яка передбачала створення: міських виділів (які відповідали колишній міській раді) та міських магістратів. Міські виділи (від кільканадцять до кількох десятків членів) обирали міщани; магістрати (у кількості одного-двох десятків міських радників) на чолі з бургомістрами обирали міські виділи. Фактично владу в місті здійснював магістрат. Виділ мав щодо цього контрольні функції. Магістрати ділились на три сенати, по декілька радників у кожному: цивільний, кримінальний і політичний.

Два перші займались відповідним до назви судочинством, третій – справами управління. Міська ординація за Йосифа II нібито зберегла самоврядування в містах (виборність органів, видимість їхньої самостійної діяльності тощо), але все було інакше. Міськими радниками можна було обирати тільки тих осіб, які отримали у відповідних державних органах так званий кваліфікаційний декрет, для чого треба було пройти відповідну підготовку і скласти іспити. Результати виборів міської адміністрації, крім того, мали бути затверджені органами державної адміністрації, а радники і бургомістр складали присягу вірності монархові. За здійснення своїх функцій вони стали отримувати від держави платню. Окремим патентом 1786 р. названу ординацію поширено і на Львів – адміністративний центр коронного краю. У 1808 р. виборність міських магістратів скасували. Членів цивільного і кримінального сенатів став призначати апеляційний суд, а політичного – земельні (крайові) власті. Тобто останні суттєві елементи міського самоврядування були ліквідовані [2, с. 38]. Все це стосувалося більших міст, так званих королівських (Konigliche Stadte). Дрібніші міста магістратів не мали, підлягаючи патримоніальній владі своїх власників – панів. Міщанам було заборонено купувати у власність сільськогосподарські землі та угіддя, ліси.

У 1782–1784 рр. було видано низку патентів у сфері судочинства. До їхнього видання ще діяла система попередніх нижчих судів – патримоніальних (або домініальних) у сільській місцевості та судів магістратів у королівських містах. Продовжувалась послідовна лінія щодо дедалі більшого підпорядкування цих органів державним структурам. Чіткіше визначено їхню компетенцію. Так, патримоніальні суди розглядали переважно справи цивільні (спірного і неспірного характеру), а також дрібні кримінальні (так звані поліційні), а суди магістратів – цивільні та кримінальні справи міщан нешляхетського походження.

Цивільне судочинство першої інстанції у справах шляхти здійснювали земські суди (Landgericht), по одному у кожній землі (краї). Але суддів вже не обирала шляхта на сеймах, а вони призначалися й оплачувалися урядом, і були, до того ж, часто нешляхетського походження. Крім справ шляхти, Йосиф II відніс до їхньої компетенції розгляд справ щодо монастирів, капітулів, королівських міст, всіляких фундацій, а також спори між шляхтою і її підданими.

У 1787 р. створено так звані кримінальні суди (Criminalgerichte) – по одному для кожного округу (циркулу). Суддів цих установ теж призначали урядові власті. Вони стали розглядати важливіші кримінальні справи осіб з усіх верств населення, у тому числі й шляхти. Тобто у сфері судочинства була ліквідована окрема шляхетська підсудність. Не належали до їхньої компетенції справи політичні: образа монарха, державна зрада, бунти, фальшування грошей і документів тощо. Їх розглядали центральні суди, створені Марією-Терезією. Крім того, Йосиф II продовжив започатковану його матір'ю справу організації спеціальних судів: торговельних, вексельних, гірничих (Mercantil-, Wechsel-, Berggerichte) та ін. Проведено також реформу судочинства другої інстанції. За правління Марії-Терезії, нагадаємо, за Репрезентацій, а пізніше Губернаторств як апеляційну інстанцію утворено Сенати справедливості (або юстиції), потім ще й окремі сенати для фінансового судочинства. Йосиф II ліквідував ці судові органи. Замість них постали у всіх землях апеляційні суди (Appellationsgerichte) – по одному на землю. Їх голову і членів призначав особисто монарх. Вони розглядали апеляції на рішення і вироки усіх нижчих судів.

Головною судовою апеляційною інстанцією продовжувала залишатись створена Марією-Терезією Найвища палата справедливості (Oberste justizstelle) у Відні,

яка поділялась на декілька сенатів – по одному для кожної з великих земель чи декількох малих (у 1780 р. створено окремі сенат і для Галичини).

Реформуючи центральний і місцевий державний апарат, старанно підбираючи до нього урядовців, Йосиф II видав 1783 р. для них «Пасторське послання». «Істинному слугі держави» наказувалось дбати про свій професійний рівень, бути самовідданим, акуратним у праці, чітко і своєчасно виконувати накази імператора і вищих урядовців. Вони застерігалися від хабарництва, зловживання службовим становищем та ін. Над чиновниками всіх рангів встановлювався суворий контроль у вигляді ревізій і «кондуїтних списків» (тобто інформації про професійну підготовленість і якість праці). У них кожен начальник установи, відділу повинен був щорічно інформувати вищі інстанції стосовно праці та поведінки кожного урядовця. Ця інформація була таємною. Така система призводила до низькопоклонства, підлабузництва нижчих урядовців, відсутності будь-яких елементів критики чи виявів невдоволення. Однак усім чиновникам тепер гарантувалась тверда оплата праці, пенсії, у тому числі для вдів і сиріт. Аналогічні засади були введені в армії.

У 1784 р. імператор надав німецькій мові статус єдиної державної мови. Правда, за його ж словами, він нібито не думав ні про «онімечування», ні про культурне «проникнення», а лише про зміцнення ідеї єдиної держави. У державі ще більше посилювалась цензура, зростала роль поліції. У 1781 р. затверджено патент про цензуру, який передбачав жорсткий контроль за друком, а особливо пресою [3, с. 314]. В столицях усіх країв створено Управління цензури (Bucherevisionsamt), які стежили за недопущенням у пресі, друкованій літературі, публічних виставах, релігійних обрядах, церемоніях жодних критичних оцінок, виявів невдоволення, протесту проти імператора, властей, політичного режиму, церкви, духовенства. Але, на відміну від попередніх часів, цензура проводилась заздалегідь, тобто давала дозвіл на друкування, вистави тощо. Це стосувалося й навчальної, наукової літератури, де витравлялося все нетрадиційне, нове. Недарма в Європі під кінець XVIII ст. існувала думка, що книжка, надрукована в Австрії, не може мати наукової вартості. Заборонено ввіз з-за кордону без дозволу цензури будь-якої друкованої чи рукописної продукції. Не дозволялось створення політичних товариств, об'єднань, суворо переслідувались будь-які таємні союзи й організації. Ті, котрим дозволяли діяти, підлягали суворому нагляду поліції. В такий спосіб австрійська цензура значною мірою спричинила занепад науки, літератури, преси і взагалі інтелектуального рівня суспільства.

Сутність йосифінізму полягала в тому, що монархія мала бути як благодійницею, так і поліцейською державою. Державній структурі належало за допомогою освіченого правління та врядування створити найкращі умови для добробуту своїх громадян. Для викладення цієї програми треба було дотримуватися порядку, моральності і безпеки, тож обов'язки з нагляду за цим покладалися на засновану у 1749 р. поліцейську комісію. У 1782 р. президент Нижньо-Австрійського правління Йозеф Антон фон Перген створив дирекції провінційної поліції, чим заклав підвалини довготривалої організації поліцейської системи [3, с. 314]. Саме при Йосифі II остаточно сформовано державну поліцію, важливою структурою якої була таємна політична поліція. В столицях усіх земель з 1784 р. працювали спеціальні Дирекції поліції з системою нижчих поліційних органів. У Відні створено Міністерство поліції, перетворене потім у Придвірну поліційно-цензуральну палату. Поліція сформувала широку мережу таємних агентів, інформаторів, які діяли в громадських місцях, в організаціях, установах,

навчальних закладах тощо. Їхня діяльність оплачувалась з фондів поліції. Фактично не існувало таємниці листування, під виглядом фінансово-податкових перевірок проводили домашні ревізії у підозрілих осіб, їхні арешти. В суспільстві ширилась система взаємної недовіри, непевності, страху, підозри, небажання перейматися політичними проблемами.

Продовжувалась політика онімечування населення Австрійської імперії. По-перше, на всі державні посади, зокрема вищі, зазвичай призначали австрійських урядовців (хіба що, може, за винятком Угорщини). По-друге, це робилося через колонізацію австрійсько-німецьким населенням неавстрійських територій імперії. Колоністи проникали у міста, формуючи міський патриціат, і в сільську місцевість, створюючи свої села зі системою самоврядування, німецько-австрійським правом, користуючись різними пільгами і привілеями. По-третє, онімечування відбувалося особливо інтенсивно у сфері освіти, яку майже повністю одержавлено, заформалізовано і піддано суворому контролю цензури. Йосиф II закрив більшість університетів країни, перетворивши їх у ліцеї та залишивши університети тільки у Відні, Празі і Львові.

Значні зміни відбулися у церковній політиці Австрійської монархії. Будучи ревним католиком і цілком підтримуючи католицьку релігію і церкву, Йосиф II водночас продовжив політику своїх попередників, спрямовану на повне підпорядкування церкви державі, обмеження її впливу на державну політику, її прав, привілеїв і маєтностей та багатств. Його політика у сфері церковних відносин отримала назву «йозефіанська». Йосиф II почав реалізувати свою церковну політику з ліквідації більшості монастирів. Так було закрито понад 600 монастирів з 20 тисячами монахів і монахинь, а їхнє майно конфісковано на користь держави. Залишено тільки ті монастирі, що займалися корисними для держави і суспільства справами: доброчинністю, опікою хворих, сиріт, старців тощо. Частина коштів і багатств монастирів використано на створення так званого Релігійного фонду (Religionsfond), кошти якого використовувались на оплату священників, доброчинних заходів тощо. Зате зросла кількість сільських парафій, їх створено майже у кожному селі. Священники вважались службовцями держави, отримуючи там, де не могла їх повністю утримувати громада, державні доплати.

Йосиф II 1781 р. видав патент про підтвердження терезіанських положень стосовно того, що без дозволу імператора чи уряду на території Австрії не можуть поширюватися жодні папські булли чи інші акти папських властей, навіть якщо вони стосуються суто релігійних проблем. Церква, як і всі чернечі ордени, монастирі, підлягала австрійським єпископам, а врешті-решт імператорові та відповідним державним властям; на рішення духовних судів не можна було скаржитись у Рим, папі, а тільки державним органам. Єпископи, котрі йменувались папою, поруч з принесенням церковної присяги мусили присягати на вірність імператору і державі. Промови, що виголошували в церквах священники, мали бути попередньо подані цензуральним органам і схвалені ними. Духовні семінарії віддали під контроль держави.

Проведення цих і низки інших реформ в Австрійській імперії супроводжувалось значним економічним пожвавленням, яке, однак, виявилось недостатнім для повного оздоровлення дефіцитних державних фінансів і недосконалої податкової системи. Якщо повний обсяг податкових надходжень у 1775 р. становив приблизно 45 млн гульденів, то 1784 р. він зріс всього до 48 млн, а у той же час державні витрати за ці роки становили, відповідно, 46 і 50 млн гульденів. Причому у ці мирні роки 49,5% і 54,2% цих витрат пішли на утримання армії. Збільшення

державного боргу, зростання видатків на чиновницько-бюрократичний апарат, на проведення реформ, нарешті війна 1788 р. у союзі з Росією проти Туреччини (Йосиф II особисто був знайомий з імператрицею Катериною II, у 1780 р. вони мали ділову зустріч у місті Могильові) звели нанівець всі спроби оздоровлення фінансів [2, с. 42]. Це, однак, не змусило імператора відмовитися від політики реформ. Виявляючи наполегливість, велику енергію і працездатність, захоплений фізіократичними ідеями, невибагливий і простий у побуті, високоосвічений Йосиф II взявся й за проведення аграрної реформи. Ця реформа повинна була врегулювати правові відносини селян і поміщиків.

Аграрна реформа в Австрійській імперії почалася 1 листопада 1781 р., коли було опубліковано відповідний імператорський патент, який набув чинності спочатку в Чехії та австрійських спадкових володіннях, а потім – у всіх інших землях. 5 квітня 1782 р. видано патент спеціально для Галичини. Ним було скасоване кріпосне право як особисту залежність селян від панів. Патенти 1781 і 1782 рр. забороняли шляхті вимагати від селян понад трьох днів панщини на тиждень, обмежувалися додаткові повинності на користь землеволодінь. Його замінено «розумним спадковим підданством», що в принципі давало селянам особисту свободу і право вільного пересування у певних межах. За селянами закріплено право виходу з громади і села, право вільного вибору професії, право одружуватись без згоди панів, звернення зі скаргами на пана до суду, селяни мали право віддавати дітей до школи, навчатися ремеслу та ін.

Імператорським патентом від 12 квітня 1785 р. в Галичині був проведений перший земельний кадастр (перепис, економічна оцінка і класифікація всіх земельних угідь). Після його закінчення (1789) ввели нове оподаткування. Тепер 70 відсотків врожаю залишалося у селян, 12 відсотків – віддавалося державі, 18 відсотків – забирав поміщик. У кінці свого панування Йосиф II підписав патент про заміну панщини грошовою платнею. Якщо взяти до уваги, що до того часу пани брали собі 80 відсотків прибутків селянина, то легко зрозуміти, яке незадоволення викликав цей патент серед поміщиків [2, с. 42]. Після масових протестів дворянства 1785 р. імператор видав декрет, який уточнив право виходу селян. Отже, селянин повинен був заплатити панові так званий «вихід», а також забезпечити панові замість себе іншого працівника, який працюватиме на землі замість попереднього.

Результатом аграрної реформи Йосифа II була спроба обмежити дисциплінарну владу панів над їхніми підданими. Позитивною рисою стало право селян звертатися зі скаргою чи клопотанням до місцевих властей (чи суду), потім до окружних щодо захисту своїх інтересів тощо. Всі ці органи повинні були дати скаржникові письмову відповідь. Крім того, створено посади «адвокатів підданих» (чи селянських адвокатів – *Unterthansadvocat*), які оплачувала держава. Селян-підданих ці адвокати захищали безкоштовно. У процесі державних реформ було обмежено кримінальну компетенцію патримоніальних судів і адміністрації. Їм заборонено накладати штрафи на селян, чим вони раніше часто зловживали (в інтересах панів, звичайно), піддавати селян тілесним покаранням. Основне покарання, яке вони мали право накладати, – арешт. Але якщо він перевищував строк вісім днів, то підлягав затвердженню окружних судових органів. Якщо злочин був тяжкий, а покарання, відповідно, передбачалось суворіше, то справу розглядали окружні (циркулярні) судові органи. Стосовно селянських повинностей у панів, то вони залишались загалом без суттєвих змін. Імператор скасовував панщину поступово, почавши з державних, міських і церковних маєтків.

З 1784 р. почалось складання земельного кадастру з поділом земель на панські та селянські. Для цього встановлювали приблизну прибутковість земель і визначали єдині ставки земельного податку: 12,33% валового прибутку для селян і 17, 66% – для землевласників. Остаточний варіант податкового патенту опубліковано 1789 р. [2, с. 43]. Ці й подібні заходи імператора викликали жорсткий опір дворянства, його опозиція наростала. Союзником дворянства стала вища бюрократія, яка застосувала тактику бюрократичних зволікань, пасивного опору імператорським ідеям і реформам, перекручення їхньої суті, цілей та ін. Сприяли їм і деякі явно непопулярні серед загалу населення розпорядження імператора, наприклад, хоронити померлих не у домовинах, а в мішках тощо. Навіть державний канцлер Кауниц і міністр поліції Перген, тобто найближчі соратники імператора, вимагали зміни курсу, припинення політики реформування у всіх сферах життя.

Маючи слабе здоров'я, перебуваючи постійно в державних турботах чи роз'їздах (любив інкогніто подорожувати Європою), Йосиф II тяжко захворів і 20 лютого 1790 р. помер, не доживши до 49 років.

Отож, діяльність як Марії-Терезії, так і Йосифа II мала для Австрії важливе значення. Перехід від епохи Середньовіччя з її дворянськими феодально-кріпосницькими відносинами до епохи Нового часу був дуже складним і напруженим. Реформи мали на меті оздоровити суспільство, зміцнити державу, централізувавши її, адаптувати Австрійську монархію до нових соціально-економічних і політичних умов. Йосиф II, проводячи політику освіченого абсолютизму, намагався зробити щонебудь для бідніших верств населення: будував численні лікарні, притулки для людей похилого віку, хворих і сиріт, виховні будинки для бездомних дітей, створив фонд допомоги бідним, енергійно підтримував систему початкової освіти, упорядковував судоустрій і судочинство та ін. Реформи Марії-Терезії та Йосифа II відображали ті тенденції епохи Просвітництва, які сформувались у всій Європі ще з середини XVII ст., і мали позитивне значення для подальшого розвитку державно-правових інститутів Австрійської імперії.

*Стаття: надійшла до редакції 22.03.2015
прийнята до друку 01.07.2015*

Список використаної літератури

1. *Воцелка К.* История Австрии. Культура, общество, политика / Карл Воцелка ; пер. с нем. В. А. Брун-Цеховського, О. И. Величко, В. Н. Ковалева. – М. : Весь Мир, 2007. – 512 с.
2. *Тищик Б. Й.* Історія держави і права Австрії та Австро-Угорщини (X ст. – 1918 р.) : навч. посібник / Б. Й. Тищик. – Львів : Юрид. ф-т Львів нац. ун-ту імені Івана Франка, 2003.
3. *Цьольнер Е.* Історія Австрії / Еріх Цьольнер ; пер. з нім. Роман Дубасевич, Христина Назаркевич, Анатолій Онишко, Наталія Іванчук. – Львів : Літопис, 2001. – 712 с.

THE REFORMS OF JOSEPH II IN THE AUSTRIAN EMPIRE AND THEIR DISTRIBUTION GALICIA Y (1780-1790)

P. Eder

*Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska Str. 1, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

The paper analyzes the reform of the Austrian Emperor Joseph II in the Austrian Empire and their distribution in Galicia (1780–1790). Special attention is focused on the characteristics

of public administration reform, judicial, religious, educational, agricultural, etc. It is shown that the inclusion of the Western lands of the Austrian Empire coincided in time with the first wave of modernization reforms in this country that are 70-80 pp. XVIII. started its Austrian ruler Maria Theresa (1740–1780), and after her death her son continued the case Joseph II (1780–1790). Emperor Joseph II in 1765 ruled with Maria Theresa, and since 1780 - on their own. In the years of their rule finalization of accounts and flourishing Austrian absolutism. As a result of this policy in the second half of the XVIII century. in Austria in the management of significant changes. Activities rulers became more progressive and rational. One important justification for any innovations now considered their benefit for the state and the public. The reforms of Maria Theresa and Joseph II were aimed at simplifying the management system, and thus its centralizing, modernizing agriculture policy, limiting municipal government and guild privileges, improving education, introduction of a single criminal code, narrowing the influence of the church and others. The results of the reforms of Maria Theresa was: unified judicial system; created a standing army; introduced universal military service; established military income; abolished internal customs borders and fees; created bureaucracy; sorted accounting systems and controls; conducted the first census of population and land; serfdom reduced from 5–6 to 3 days a week (Laws 1771 and 1775); narrowed the jurisdiction of the landlords over the peasants; allowed farmers the right to repurchase hereditary possession of plots of land; subject to the state church; All religious faiths received equal rights; entitled to all inhabitants of the land get an education, and elementary school are allowed to study in their mother tongue; opened wide network of secular schools at state expense. Of particular interest is the analysis and evaluation of judiciary reform in legal proceedings in the Austrian Empire and their distribution in Galicia.

Keywords: the reform of public administration, judicial system, judiciary, local government